

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Eräsaari, Leena

Title: Kirja-arvio: Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalitutkimuksen vuosikirja 2014

Year: 2014

Version: Published version

Copyright: © 2014 Talentia ry

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Eräsaari, L. (2014). Kirja-arvio: Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalitutkimuksen vuosikirja 2014.

Tutkiva sosiaalityö : Eettisyys ihmistyössä, 2014, 39-42.

http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/tutkivasosiaalityo2014.pdf

Leena Eräsaari

YTT, ma. professori

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Kirja-arvio: Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Toimittaneet Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen.

Kun aikanaan haettiin artikkeleita rakenteellista sosiaalityötä koskevaan vuosikirjaan, suhtauduin hieman epäillen koko hankkeeseen. Lopputulos on kuitenkin kunnioitusta herättävä. Teoksessa on 12 artikkelia, joista useampi toimittajien itsensä kirjoittamia. Vaikka kirjoittajia on kaikista sosiaalityötä opettavista yliopistoista, ovat pääosassa kuitenkin Lapin yliopiston opettajat ja tutkijat.

Kirjan ensimmäisessä (ja tärkeimmässä) osassa esitellään rakenteellista sosiaalityötä laajemmasta kontekstista. Jari Heinonen esittelee suomalaista rakenteellista sosiaalityötä, historiaa, teoriaa ja nykyisiä mahdollisuuksia. Aila-Leena Matthies ja Kati Närhi katsovat tulevaisuuteen miettiessään ekososiaalisen sosiaalityön mahdollisuuksia. Juha Hämäläinen kirjoittaa tiedontuotannon osuudesta rakenteellisessä kysymyksessä ja Anneli Pohjola etsii ylipäänsä rakenteellisen sosiaalityön paikkaa sosiaalihuollossa. Rakenteellisen sosiaalityön ajankohtaisuus löytyy siitä, että sen paikkaa etsitään uudessa sosiaalihuollon lainsäädännössä. Joissakin sosiaalihuoltolain uusissa versioissa rakenteellinen sosiaalityö on ollut esillä, viimeisimmistä versioista en tiedä. Mutta juuri nyt sosiaalihuoltolain uudistus tekee rakenteellisesta sosiaalityöstä ja yhteisosiaalityöstä ajankohtaisia ja tärkeitä keskustelunaiheita.

Rakenteellinen sosiaalityö on enemmän tai vähemmän sidoksissa marxilaiseen ja/tai muihin kriittisiin yhteiskuntateorioihin. Tosin ajoituksesta ja esiäideistä ja -isistä tuntuu kirjoittajien kesken vallitsevan melkoinen erimielisyys. Ulkomaalaisista esikuvista kenties eniten mainintoja saa Paulo Freire sorrettujen pedagogiikallaan, ellei sitten Bob Mullaly ole vieläkin suosituimpi rakenteellisen sosiaalityön aloittaja tai kehittäjä – hänen nimiinsä menee ainakin idea rakenteellisesta sosiaalityöstä. Lähes kaikki ulkomaalaiset viitatut lähteet tulevat englantia puhuvista maista, muutamaa saksankielistä poikkeusta lukuun ottamatta. Italialaisen kriittisen marxismin edus-

taja Antonio Cramsci on löytänyt tiensä Heinosen artikkeleihin, useammassa artikkelissa mainitaan myös joitakin suomalaisia sosiaalipoliitikkoja, mutta yllättävän vähän.

Toisin sanoen teos edustaa hyvin sosiaalityökeskeistä maailmankuvaa ja jossakin mielessä sellaista, mitä James Midgley kriittisesti kutsuu professionaaliseksi imperiaalisiksi. Tällä professionaalilla imperialismilla Midgley tarkoittaa sosiaalityön yhteydessä juuri englantia puhuvista maista lähtöisin olevaa casework pohjaista työkentelyä. Midgley'n kritiikin ydin on siinä, että casework leviää ympäri maailman, myös sellaisiin yhteiskuntiin, joissa on vallalla paljon yhteisöllisemmät kulttuurit. Jos soveltaisi James Midgley'n kritiikkiä suomalaiseen rakenteellista sosiaalityötä koskevaan keskusteluun, se voisi tarkoittaa esimerkiksi kiinteämpää suhdetta sosiaalipoliitikkaan. Suomelle on ollut Saksan tavoin tyyppilistä juuri vahva sosiaalipoliitikka, toisin kuin vaikkapa USA:lle tai jopa Englannille.

Mitkä ovat rakenteellisen sosiaalityön peruslähtökohtia?

Sosiaalityö pyrkii saamaan aikaan muutoksen ihmisen tai ihmisryhmän elämässä, rakenteellinen työ yksilön tai ryhmän lisäksi myös isommassa ”kuviossa”. Jos ei nyt koko maailmassa, niin ainakin paikallisyhteisön, kunnan, maakunnan tai kansakunnan mittakaavassa. Toisaalta esimerkiksi Matthiesin ja Närhen artikkeli haluaa vaikuttaa myös maapallon tasolla vaatiessaan luonnon resurssien jakamista nykyistä oikeudenmukaisemmin. Muutos tarkoittaa Anneli Pohjolan mielestä periaatteellista muutosta oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman yhteiskunnan suuntaan. Mutta toisaalta ei Pohjola eivätkä muut kirjoittajat ota kantaa oikeudenmukaisuuden tarkemmasta sisällöstä. Moraalifilosofithan erottelevat erilaisia tasa-arvoon pohjautuvia oikeudenmukaisuuksia. Kirjassa korostetaan monessa kohdassa tiedon ja tiedonmuodostuksen osuutta niin rakenteellisessa kuin

muussakin sosiaalityössä. Itse jäin hieman kaipaamaan moraalien ja etiikan osuuden vahvempaa painotusta, epäoikeudenmukaisuuden vastustaminen on nimenomaan moraalisen harkinnan ja viimekädessä myös moraalisen uskalluksen tai kykyjen asia.

Jari Heinonen katsoo, että rakenteellinen sosiaalityö vaikuttaa niihin ongelmiin, joita uusi kapitalismi Richard Sennettin mukaan synnyttää. Näitä ongelmia ovat ensisikkin köyhyys, mikä syntyy työmarkkinoiden muuttumisesta sellaisiksi, että palkkatyön varassa elävien ihmisten olemassaolo käy yhä epävarmemmaksi, kuka tahansa voi joutua työttömäksi ja ulos työmarkkinoilta. Toiseksi ongelmana on osallisuus, sillä työn lisäksi erilaisten sosiaalisten verkostojen, yhteisöjen ja ryhmien menetys uhkaa monia sellaisia ihmisiä, joilla ei ole työ- eikä muita yhteisöjä elämässään. Työyhteisön ja muiden yhteisöjen puute synnyttää Heinosen mukaan syrjäyttäviä kierteitä, kun työttömyys, pätkätyöt, alkoholi ja lopulta sairaudet ja yksinäisyys muuttavat ihmisiä toivottomiksi ja aloitekyvyttömiksi. Näiden ihmisten elämän kolmas suuri puute on puute vallasta ja vaikuttamisesta. Tämä siis tarkoittaa, että rakenteellisen sosiaalityön tulisi vaikuttaa näihin kaikkeen kolmeen ongelmakenttään. Heinonen kertoo esimerkkejä rakenteellisesta sosiaalityöstä Tampereelta, sekä nykyisiä että historiasta, mikä lisää hänen artikkelinsa todistusvoimaa.

Aila-Leena Matthies ja Kati Närhi kirjoittavat siitä, millaisia muutoksia rajalliset maapallon resurssit ja tiheivät ekologiset kriisit vaativat sekä sosiaalipolitiikalta että sosiaalityöltä. Kun nykyinen sosiaalityö rakentuu ajatukselle taloudellisesta kasvusta, niin tulevaisuudessa tähän ideaan ei voida enää nojata. Kirjoittajat esittävät markkinoiden ja yksilöllisen kulutuksen sijaan ”kollektiivista” tai yhteistä kulutusta. Tällaisesta yhteisestä tai jaetusta kulutuksesta ja tuottamisesta (commons) on kirjoittanut toistaiseksi ainoa nainen, joka on saanut Nobelin talouspalkinnon, Elionor Ostrom. Matthies ja Närhi kirjoittavat myös vahvasti tieteiden- tai ammattienvälisen yhteistyön puolesta maailman ekologisten systeemien säilyttämisessä. Kirjoittajat myöskin nimeävät ne yhteiskunnalliset rakenteet, jotka ovat ongelma. Kyseessä on uusliberalismi, joka näkyy New Public Management -tyyppisenä hallintana sosiaalityössä. Kuluttamisen vähentäminen, yhteinen kuluttaminen ja luontoa lähempänä tapahtuva hoiva, ”vihreä hoiva”, ovat sellaisia ratkaisuja, joita kirjoittajat tarjoavat rakenteellisiksi ratkaisuisiksi.

Anneli Pohjola nojaa Bob Mullalyn näkemukseen rakenteellisesta sosiaalityöstä. Mullaly vertaa yhteiskunnan rakenteita vedessä olevaan siltaan. Veden alla ovat

vertauskuvallisesti yhteiskunnan ideologiat, arvot ja uskomukset, nykyisin uusliberalistinen ideologia. Sillan pylväinä ovat rakenteista nousevat ja niitä tukevat instituutiot. Sillan kantena ovat erilaiset sosiaaliset suhteet, jotka ovat riippuvaisia sekä pylväistä että vedenalaisista ideologioista. Mullaly ajattelee, että rakenteellisen sosiaalityön tulee kohdistua kaikkiin näihin sillan osiin. Tehtävä on kaksijakoinen, yhtäältä vieraannuttavien rakenteiden vaikutusta ihmisten elämään tulee lievittää ja toisaalta pitäisi muuttaa näitä rankkoja (uusliberalistisia) rakenteita. Tässäpä tehtävää kerrakseen.

Toiminnan paikat?

Teoksen toisen osan otsikko on ”toiminnallisia paikannuksia”, minkä ajatus ei oikein aukene. Tähän osaan sisältyvät artikkelit Katriina Sirkka ”Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus”, Arja Kilpeläinen ja Marjo Rommakkaniemi ”Paikallisuus rakenteellisessä sosiaalityössä”, Kaisa-Elina Kiuru ja Anna Metteri ”Miten lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian välinen raja rakentuu palvelujärjestelmässä?” ja Laura Tiitinen ja Sanna Lähteinen ”Julkisen viestinnän keinoilla toteutetun rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet”. Sirkka on tämän jakson kirjoittajista ainoa, jolla ei ole omaa empiriaa, ellei sellaiseksi lasketa hänen työkokemustaan. Hän käsittelee rakenteellista sosiaalityötä useammassa merkityksessä, mutta pääasiassa rakenteellinen työ tarkoittaa hänelle julkisuuteen astumista ja sen avulla vaikuttamista. Monet muutkin kirjoittajat pitävät tiedottamista ja julkisuuteen astumista merkittävimpänä osana rakenteellista sosiaalityötä. Sirkka vertailee kahden erilaisen työpaikkansa ”tiedottamisilmapiiriä” ja toteaa, että sosiaalitoimessa hän koki julkisuuteen astumisen vaikeaksi, kun taas työpaikassa, missä sosiaalityö on vähemmistönä muiden ammattien joukossa, tiedon välittäminen ulospäin on helpompaa. Jäin miettimään tätä esimerkkiä, koska se on kovin abstrakti. Kirjoittaja ei kerro aiemmasta eikä uudesta työpaikastaan sen enempiä kuin onnistuneeksi luonnehtimastaan tiedottamisesta, joten lukijan kannalta tiedotus pelaa huonosti. Olisikohan tässä sosiaalityön tiedottajilla itsetutkiskelun paikka? Mahtaako tiedottamisesta olla kenellekään suurempaa iloa tai haittaa jos se on näin epämääräistä.

Kilpeläinen ja Rommakkaniemi keskustelevat omassa artikkelissaan paikallisuuden merkityksestä – erityisesti Lapissa. He ovat haastatelleet lappilaisia sosiaalityöntekijöitä, jotka kertovat, että lappilaisten elämän erityispiirteet näkyvät heidän työssään. Näitä piirteitä ovat erityisesti pitkät välimatkat, eläminen lähellä luontoa ja luontaiselinkeinoja, marjastus ja kalastus. Lisäksi poh-

joisen sosiaalityölle on ominaista vahva kiinnittyminen vuodenaikoihin ja erikoispalvelujen puute. Yhteisösosiaalityöhön erikoistuneena ihmisenä kiinnostavaa oli se, että yhteisön hyvien puolien lisäksi myös ikävät puolet, uusien tulokkaiden leimaaminen ja syrjiminä, nousivat vahvasti esille. Jäin myös miettimään, voisiko mahdollisesti yhteisöllisemmällä (tai rakenteellisemmalla) otteella käyttää yhteisöjen voimavaroja ihmisten auttamiseen.

Kiurun ja Metterin artikkeli perustuu omalle asiakirjasaineistolle. He ovat kiinnostuneet siitä, miten lastensuojelu ja nuorisopsykiatria toimivat yhdessä tai eivät, millaista on siis toiminta yhteisten asiakkaiden kanssa. Rakente on tässä artikkelissa siis yhteistoimintaa. Kiurun ja Metterin artikkelissa keskeinen käsite on Luhmanilta lainattu raja tai rajapinta. Yhteistyö kahden eri instituution välillä näyttäisi toimivan pääasiassa hyvin. Tutkijat katsovat, että tätä yhteistä voisi oikeastaan rajan sijaan luonnehtia jopa yhteiseksi huoneeksi. Nämä yhteistyötä korostavat tulokset olivat omien ennakkoluulojeni vastaisia, paljon on keskustelua siitä, että yhteistyö lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian kesken toimii huonosti.

Tiitinen ja Lähteinen tarkastelevat haastatteluai- neiston avulla sitä, miten sosiaalityöntekijät tiedottavat työstään asiakastyöstä. Heidänkin keskeinen käsitteensä on raja, mutta tällä kertaa laina on Bourdieu'ltä. Bourdieun ajatus on, että erilaiset tahot tai kentät käyvät (valta)kamppailua tulkinnoista ja sanomisista – kuka saa sanoa ja mitä. Artikkelissa korostuu se, mitä sosiaalityöntekijät sanovat tai tekevät julkisuuden suuntaan. He yhtäältä puhuvat asiakkaiden puolesta (eivät heidän kanssaan) lehdistä, radiossa ja TV:ssä, myös kunnallispoliitikoille tai muissa julkisissa tilaisuuksissa. Toisaalta he myös puhuvat oman instituutionsa puolesta, sosiaalityön mainetta luoden ja ylläpitäen. Rakenteellisessa sosiaalityössä juuri tätä tiedottamista (myös kriittisten näkemysten esiintuomista) pidetään keskeisessä roolissa.

Tässä artikkelissa ei ihmeemmin ollut kriittisiä huomioita sosiaalityöntekijöiden puhemahdollisuuksista. Muissa yhteyksissä sen sijaan saa usein kuulla, että sosiaalityöntekijöitä estetään joko suoraan tai epäsuorasti puhumasta työhön liittyvistä ongelmista, muun muassa Laura Tiitinen kertoi tästä Eve Mantun radio-ohjelmassa 12.4.2014.

Rakenteet erilaisten ongelmien hoitamisessa

Teoksen kolmannen osan otsikko on ”Rakenteet ilmiökohtaisessa työssä”, mikä ei ole kielellisesti kaikkein onnistunein. Elina Pekkarinen esittelee väitöskirjassaan kehittämänsä positiomallia. Tämän positiomallin avulla

Pekkarinen hakee ymmärrystä joidenkin lastensuojelunuorten asiakkuudelle. Mallissa on yhtäältä tärkeää ajan huomioiminen ja toisaalta se, että siinä tarkastellaan samanaikaisesti monia instituutioita. Nuoren ja hänen perheensä lisäksi lähiyhteisöt kouluineen ja kaveripiireineen ovat aktiivinen osa nuoren tilannetta. Myös malliin kuuluvien ihmisten intentiot otetaan ”tosissaan”. Pekkarisen tapa tarkastella esittämiään lastensuojelunuo- ria on todella kiinnostava ja näkisinkin mielelläni, että sen käyttö laajenisi.

Mo Ray ja Marjaana Seppänen tarkastelevat vanhus- sosiaalityötä kriittisestä näkökulmasta. Kirjoittajat eivät puhu vertailevasta tutkimuksesta, mutta artikkeliin sisältyy implisiittinen vertailu Britannian ja Suomen välillä. Artikkelissa katsotaan, että ne toimet, joita vanhus- palveluissa nykyisin tarjotaan, on pääasiassa tarkoitettu kolmannessa iässä oleville ihmisille. Erittäin vanhat ja huonokuntoiset ihmiset, syvästi muistisairaat, liikunta- kyvyttömät neljännessä iässä olevat ihmiset, jotka ovat monenlaisen avun tarpeessa, jäävät ilman asiallisia palveluita. Uusliberaali hallinta siirtää myös vähäiä resursseja hoidosta hallinnointiin. Tutkijat kohdistavat siis kriittikinsä vanhustenhuollossa vallitsevaan uusliberaaliin toimintaan. He haluaisivat tilalle enemmän sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja sosiaalityöltä professiona- raalista selkärankaa.

Johanna Hurtig, Anna Nikupeteri ja Merja Laitinen kirjoittavat artikkelissaan ”Väkivallan kohtaaminen rakenteellisen oikeudenmukaisuustyön kysymyksenä” eri- laisista väkivallan muodoista. Hurtigin osuus on lapsiin kohdistuvaa (seksuaalista) hyväksikäyttöä uskonnollisissa yhteisöissä, Nikupeterin (ja Laitisen) tutkimus käsittelee eron jälkeistä vainoa ja Laitisen lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Artikkelissa valotetaan kolmen tapauksen avulla sitä, että järjestelmä ei tunnista erilaisia väkival- lan uhreja, vaan käännäyttää heidät pois kerta toisensa jälkeen. Artikkelin pääasiallinen sanoma on ymmär- tääkseni se, että jos sosiaalityöntekijällä tai muulla am- mattihenkilöllä ei ole etukäteen ajatusta ongelmasta, ei sitä ole mahdollista tunnistaa yksilötasollakaan. Tähän puutteeseen kirjoittajat tarjoavat rakenteellista oikeu- denmukaisuustyötä.

Minulle jäi hämäräksi, millaisesta rakenteellisesta tulkinnasta sosiaalityöntekijälle syntyisi oivallus, että väkivallan uhrin tulkinta pitäisi ottaa lähtökohdaksi eikä uskoa väkivallan tekijää. Aikoinaan naistutkimusta opis- kellessani puhuttiin patriarkaattista tai epätasaisesta val- lanjaosta parisuhteessa. Pitäisikö patriarkaatin siis olla lähtökohhta, tai vaikkapa, että painotetaan vähempival- taisen kuulemistä? Pelkkä oikeudenmukaisuus ja sosiaa-

lityön eettiset ohjeet eivät tilanteessa auta, koska ne ovat liian abstrakteja. Periaatteessa olen tietysti kirjoittajien kanssa samaa mieltä, väkivallan uhrien tunnistamisen ja auttamisen pitäisi olla sosiaalityössä toiminnan keskiössä. Kyseisen artikkelin tärkeän sanoman välittymistä häiritäisi sen abstraktius ja eräänlainen sosiaalityökeskeinen maailmankuva, jota ilmentää esimerkiksi lause: ”Palvelujärjestelmän asiakkuustarpeita pilkkova todellisuus ei välttämättä taivu ihmisten tilanteiden kompleksisuuteen”. Rakenteellisen sosiaalityön yksi tehtävä on asiakkaiden asianajajana toimiminen. Edistääkö edellä oleva lause ja muut sen kaltaiset rakenteellisen oikeudenmukaisuuden toteutumista väkivaltaa kokeneiden ihmisten elämässä?

Yleistä

Otimme tämän teoksen sosiaalityön uusiin tutkintovaihtimuksiin Jyväskylässä. Mutta huolellisesti kirjan luettuani, jäin pohtimaan, mitä tästä kirjasta välittyi opiskelijoille. Jos en olisi tämän teoksen ulkopuolelta kuullut aiheesta mitään, olisin teoksen luettuani melkoisessa hämmennyksen tilassa. Varmaankin ymmärtäisin, että kyseessä on yksilötyöstä eroava menetelmä, mutta vain muutama artikkeli kuvaa konkreettisesti rakenteellista menetelmää. Asiasa vielä hämärtää se, että artikkeleissa vedotaan sellaisiin auktoriteetteihin, jotka ovat leimallisesti caseworkin tai yksilökohtaisen työn uranuurtajia, kuten USA:laiseen Mary Richmondiin tai suomalaiseen Mervi Ahlaan. Jos rakenteellinen sosiaalityö tulee myös uuteen sosiaalihuoltolakiin, epäilen suuresti, ettei tämä teos anna avaimia sen tekemiseen kunnissa tai kuntien yhteisliittymissä, yksityisistä yrityksistä puhumatta-

kaan. Jatkossahan sosiaalihuoltolakeja tulevat todennäköisesti toteuttamaan myös yritykset.

Olisin myös kernaasti nähnyt, että tekstiä olisi toimitettu sellaiseksi, että se avautuu myös sosiaalityön ulkopuolelta tuleville lukijoille. On esimerkiksi vaikea ymmärtää mitä tarkoittaa ”rakenteellisessa sosiaalityössä kohdataan ajan monikerroksisuus ja sen eri ulottuvuudet”. Tarkoittaakohan tämä jotakin muutakin kuin sitä, että rakenteellinen sosiaalityö tapahtuu ajassa ja että nykyisyyden lisäksi siihen vaikuttaa historia ja ehkä tulevaisuuskin? Tällaista vaikeasti ymmärrettävää tekstiä teoksessa on suhteellisen paljon, mutta ei kaikissa artikkeleissa.

Teoksen sosiaalityökeskeinen maailmankuva on erityisen ongelmallista rakenteellisen sosiaalityön yhteydessä, koska kaikki yhteiskunnan rakenteita selittävät teoriat tulevat muista yhteiskuntatieteistä; sosiologian ja sosiaalipolitiikan lisäksi valtio-opista. Oikeudenmukaisuuden ja etiikan pohdintoja harjoitetaan myös moraalifilosofiassa ja filosofisessa etiikassa. Sosiaalityön tutkimuksen on itsensä oltava monipuolista tieteiden ja tutkimusalojen suuntaan, vaatiihan se moniammatillisuutta myös palveluiden järjestämiseen. Tällainen on esimerkiksi teoksen kanta yhteiskunnan rakenteisiin: ”Rakenteellista sosiaalityötä määrittää perustavasti se, mitä rakenteilla lopulta työssä ymmärretään. Tämä on ilmeisesti ollut kipukohta rakenteellisen orientaation kehittymiselle, koska yksiselitteinen näkemys rakenteen käsitteestä ei ole vakiintunut” (283). Sosiaalityölle olisi hyödyllistä tarkastella rakenteita myös yleisten yhteiskuntatieteiden näkökulmasta.